

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

VII. Nonnulla ex opusculo R. P. M. Ant. Marinarii, de Opinione probabili,
refutantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

latis refellantur, quo exponuntur; accedit, quod pauca illa, quæ idem idem iis subnectis, inclinatam jam per se Baronis causam omnino prouunt. Sed finem ponamus huic congressui, qui jam longius, quam par esset, excurrit.

ANTIM. Proximum citius expediemus, in quo illud opusculum discutiemus, quod à R. P. M. Ant. marinariorum de opinione probabili ante duos annos, non sine singulari eruditionis & urbanitatis elogio, compositum, & in lucem editum est; neque illud totum & integrum, cum in multis nobis consentiat; sed pauca dumtaxat, quæ pro scholarum licentia doctissimus auctor æqui bonique consulit, à nobis discuti & refutari: interea libellum legere poteris, ut deinde paratior aduenias.

PITHANOPH. Faciam, ut jubes; vale Antime, quam primum adero; cum ab aliis curis sis liber. Vale carum caput.

ANTIM. Tu quoque vale Pithanophile; illud præ cæteris inuideo tibi, quod ab aliis curis sis liber. Vale carum caput.

DIALOGUS VII.

De Opinione Probabili.

In quo nonnulla ex Opusculo R. P. M. Ant. Marinariorum de Opinione probabili refutantur.

1. PITHANOPH. **P**arum certe absuit, Antime, quin centies libellum istum de opinione probabili à R. P. M. Marinariorum scriptum & publicatum abjecerim; ita enim mihi obscurus visus est, & metaphysicis tritis, seu spinis horridus, ut mihi non semel caput fatigarit: & verò nihil in eo perspicuum & limpide invenio, præter luculentas D. Fagnani laudes, liberali manu, & stylo passim asperfas.

ANTIM. Fuit alius, qui tecum idem sentiret, ut mihi aliquando significavit; cui reponere nihil potui, eo scilicet tempore, quo libellum minimè legeram; at modo legi, & nisi fallor, satis attento animo; illas tamen tenebras in eo non invenio, quæ tibi creatunt molestiam; est quidem ratiocinii modus omnino metaphysicus, seu scholasticus, ut vocant; hoc tamen non fecit, quin à me probè intelligeretur, & auctoris mentem assequutus fuero; immo universa doctrina hoc libello contenta, ad pauca facile reduci potest, licet mihi nullo modo probentur. Et ut à primo capite initium ducam, unum statuit, quod tamen manifestè falsum esse, constat; vult enim, proposito aliquo objecto probabili, cum motivis sufficientibus ad assensum probabilem, nimirum citra certitudinem, intellectum moveri ab iisdem, ac determinari, non verò à voluntate; quod reverà falsissimum est; nam rapitur tantum, id est, determinatur intellectus ab objecto evidenti & certo; secus ab obscuro, seu proposito circa evidentiam; unde ab alio determinari, necesse est, quia potentia libera non est; sed non ab alio, quam à voluntate.

PITHANOPH. Voluntas non fertur in incognitum; prius igitur intellectus attingit objectum, quam voluntas.

2. ANTIM. Prius, per metam, ut vocant apprehensionem, seu nudam representationem, concedo;

prius per assensum & iudicium de illius veritate, nego.

3. PITHANOPH. Ut prudenter intellectus assentiar, motivum sufficiens repræsentari debet, ac proinde iudicari sufficiens, nimirum grave & rationabile, ab eodem intellectu: igitur hoc saltem iudicium præit & præcedit actum voluntatis; sed inde sufficienter intellectus ad assensum determinatur.

4. ANTIM. Si est evidens ac certum, motivum illud esse sufficiens ad prudentem assensum, quantumvis probabilem, uti nos in nostra sententia exigimus, certam enim dumtaxat ad proximam probabilitatem admittimus, intellectus citra determinationem voluntatis determinatur, ad iudicandum dictum motivum esse grave, rationabile, & sufficiens ad prudentem assensum; remanet tamen adhuc indeterminatus, quo ad iudicium de veritate objecti, licet determinatus sit ad iudicium de probabilitate; igitur ad iudicium illud de veritate objecti ab alio quam ab objecto determinari debet; igitur à voluntate sola, quæ tamen nullo modo fertur in incognitum, ut patet; si verò est tantum obscura & incerta probabilitas, ac proinde intellectus ad primum illud iudicium de probabilitate non determinetur à motivo, in hoc casu, etiam à voluntate determinatur ad iudicium probabile de ipsa probabilitate; semper tamen ad primum aliquod iudicium veniendum est, ad quod ab aliquo objecto intellectus determinetur; nam in hoc casu, certum erit, iudicium illud de probabilitate esse probabile; præmissis autem primo illo iudicio certo, voluntas potest, si velit, determinare intellectum ad iudicium illud probabile de ipsa probabilitate, ac deinde ad iudicium probabile de veritate objecti; in his, ne minima quidem difficultatis mica est.

5. PITHANOPH. Ut voluntas sine aliquo motivo agere non potest, quod reverà differt à motivo intellectus, ita hic sine motivo agere nequit: igitur nec determinari à voluntate, si absit omne motivum, saltem apparens, ut accidit in iudiciis erroneis; igitur si motivum adest, cur alia determinatione voluntatis opus est.

6. ANTIM. Rectè dicis, intellectum agere non posse absque aliquo motivo, saltem apparenti, sed si non obitante motivo, ipsum objectum obscurum manet, motivum propositum intellectum non rapit, nec determinat; sicuti objectum propositum voluntati sub ratione boni finiti, non determinat voluntatem; hoc autem inter utramque potentiam discrimen intercedit, quod voluntas proposito objecto non sapiente, seu necessario, sed tantum sufficiente seipsam determinare potest, ut illi adhæreat; quia est potentia libera; secus tamen intellectus, qui non est potentia libera; ac proinde proposito licet motivo illo sufficiente, ut vocare soleo, non tamen necessario, seu sapiente potentiam, à seipso determinari non potest, nec ullo modo assentiri, nisi à voluntate determinetur.

PITHANOPH. At si motivum est, movet, si movet, determinat; cum idem & movere, ac determinare.

7. ANT. Toto cælo erras; alioquin voluntas à motivo determinaretur, nec seipsam determinaret, ac proinde libera non esset, quod hæreticum dictum est. Motivum igitur ideo movere dicitur, quia tale repræsentatur, aut iudicatur, ut voluntas circa objectum tali motivo vestitum tanquam circa bonum agere possit aut intellectus, tanquam circa verum; ita tamen, ut bonum illud sub ratione boni finiti repræsentetur, id est, non sub ratione puri boni, sed cum aliqua ratione mali conjunctum; & per hoc iudicium, ut vocant, indiffe-

dentiam, ac proinde sufficiente ad prudentem assensum, intellectum à voluntate determinari posse ad illum assensum: non deest autem motivum, sub quo voluntas intellectum determinet, ad alteram partem contradictionis, siue motivum æquale appareat in altera parte, siue majus, siue minus. Ex his autem præcipuum hujus auctoris corrui fundamentum.

10. ANTIM. Cap. deinde 3. doctrinam suam auctor statuere incipit, vultque, ex motivis probabilibus sequi assensum moraliter certum, relatè scilicet, inquit, consideratis ad partem oppositam, nec tantum seorsim, verum etiam conjunctim; alioquin si absolute accipiantur, atque seorsim, sequetur tantum ex iis assensus opinativus; & nunquam aliàs ad usum & praxim ullam opinionem reducendam esse, nisi motiva illa conjunctim & relatè considerata determinent intellectum ad certum moraliter assensum, non negamus, aliquem assensum moraliter certum esse posse; negamus tamen, hunc sequi ex motivis probabilibus tantum, sed ex moraliter certis, saltem apparentibus, nimirum objectivè, siue seorsim, siue conjunctim acceptis, siue absolute, siue relatè; imò repugnat, rem aliter esse; nempe cum motiva proponi debeant, judicat intellectus illa sufficere ad assensum certum, vel ad assensum probabilem tantum seu verè, seu per errorem; si primum, inde satis determinatur intellectus ad assensum certum, circa veritatem objecti, citra ullam aliam voluntatis determinationem; si verò secundum, intellectus non rapitur nec determinatur ab iis motivis, sed à voluntate dumtaxat determinari potest; deinde illa motiva semper considerantur relatè ad intellectum, & ad partem oppositam; alioquin temerè, leviter & imprudenter intellectus assentiretur; nec illa motiva sufficerent, ad opinionem verè ac certò probabilem, quam tamen talem esse oportet, ut ad praxim sufficiat; nempe ut constet, esse certò probabilem, debet constare, motiva proposita esse sufficientia ad assensum prudentem, quod ut fiat, partis oppositæ motiva etiam consideranda sunt, pro qua, vel nullum stat motivum sufficiens, id est, grave ac rationabile; & tunc judicat intellectus, motiva illa prioris partis esse sufficientia ad assensum moraliter certum; vel pro illa opposita parte stat motivum moraliter certum, fundatum, v.g. in declaratione, vel decreto Ecclesiæ, & tunc judicat intellectus priorem illam partem non esse certò probabilem; nam si certa est una, opposita improbabilis est moraliter, nimirum quo ad usum & praxim; vel demum stat motivum grave & rationabile sufficiens ad prudentem assensum, quantumvis probabilem, & tunc intellectus judicat primam illam esse verè ac certò probabilem; unde nunquam accedit, alteram partem esse moraliter certam, nisi opposita sit moraliter improbabilis, eo modo, quo dixi: ita prorsus se habent exempla illa ab auctore adducta; v.g. certum est moraliter, me baptizatum esse; quia nullum prorsus motivum occurrit, quod partem oppositam mihi probabilem efficiat; item Romam, aut Constantinopolim existere, vel hostiam à Sacerdote consecratam, verè consecratam esse, quia nullum motivum pro contraria parte militat: unde concedimus ultro, cuncta hæc & alia hujusmodi moraliter certa esse, negamus tamen, ex motivis probabilibus ea sequi, quia reverà moraliter certa sunt: illud enim, vel maxime aliquod motivum moraliter certum reddit, quod nullum pro altera parte grave motivum appareat: negamus etiam, omnem opinionem probabilem licitam, & tutam ad praxim talem esse debere; immo repugnat, talem esse quamdiu opposita est verè ac certò probabilis, id est, ha-

bet motivum grave & rationabile ad prudentem assensum sufficiens, exigimus quidem, ad rectè operandum in moralibus, certitudinem probabilitatis, ex qua sequitur necessariò certitudo iudicii practici, seu conscientie, ut sæpè diximus; non tamen certitudo opinionis, vel assensus circa veritatem objecti, quæ, stante hypothese, omnino repugnat, falsum est etiam, quod dicit auctor n. 8. ex parte objecti obscure scilicet propositi applicari motivum determinans intellectum ad assensum certum unius partis; quia nullum motivum, quod certum non sit, determinat intellectum, ut jam diximus; ac proinde cum sit probabile, licet grave & rationabile, specificat assensum tantum probabilem, quamvis alioquin prudentem. Nec obstat, complexum illud motivorum; quia vel in parte opposita apparet aliud complexum motivorum, vel non; si primum, complexum illud facit tantum motivum probabile; si secundum, complexum illud est certum, non probabile; unde ut ex illo probabili sequitur assensus probabilis, ita ex hoc certo sequitur assensus certus.

11. PITHANOPH. Sed inquit n. 11. motiva seorsim & absolute, non relatè considerata, eodem modo non movent, quo eadem conjunctim & relatè sumpta.

12. ANTIM. Ita est, non movent eodem modo; nempe illa movent ad assensum temerè & imprudentem ponendum, hæc verò ad prudentem; unde concedimus ultro, esse diversum movendi modum; diversus igitur assensus, ad quem movent; sed malè semper auctor supponit, intellectum determinari ad certum assensum à motivis illis probabilibus, quod falsum esse, constat; quotiescumque motiva pro utraque parte probabilia militent, de quo reverà casu tantum disputatur.

13. PITHANOPH. Suam sententiam auctor probare conatur cap. 4. ex eo, quod dictamen rationis, seu iudicium illud practicum, quod vulgò conscientia dicitur, certum esse debeat, quod ultro fatemur; sed, inquit, certum esse nequit, nisi procedat, seu sequatur ex assensu speculativo certo; conclusio enim certa esse non potest, nisi præmissæ certæ sint. In hoc etiam planè hallucinatur; nam non sequitur iudicium illud practicum ex iudicio speculativo, qui opinionem probabilem formalem constituit, id est, ex iudicio de veritate objecti, sed ex iudicio morali de probabilitate certa illius iudicii, vel opinionis; ex hac enim, ut sæpè diximus, certum est, talem opinionem esse probabilem, sequitur hæc, certum est igitur, usum illius esse prudentem; ac proinde licitam, tutam, &c. sed hæc jam sæpius supra; unde meo iudicio hoc illius auctoris argumentum corrui: immo jam aliàs significavimus, id quæ non semel.

14. ANTIM. Nihil addendum esse putarem; nempe ut breviter ita prorsus accurate argumentum penitus diluisti; nempe ex prudenti assensu, sequitur necessariò prudens usus; & mirum sanè mihi accidit, antiprobabilitas nunquam hoc intellexisse, vel potius dissimulasse; nec enim utriusque iudicii idem objectum est; iudico probabiliter verum esse objectum; iudico certò prudentem esse assensum, iudico etiam certò prudentem & rectum esse usum; unde ex certa probabilitate, certa prudentia, tum probabilis assensus, tum recti usus consequitur, vel potius iudicii practici, quo iudico, rectum esse usum; sed hæc jam toties inculcavimus, ut mirari satis non possum, ab iis capta non fuisse, aut saltem omnino dissimulata; nempe assensus ille circa objectum, seu veritatem objecti, eo modo est prudens, quo est probabilis; at certum est esse probabilem; certum igitur, esse prudentem; at si certum est, esse assensum

Sed ad hoc respondetur, quod utique ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, peccat mortaliter sumendo strictè ac propriè dubitationem, &c. Sed si dubitat, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inheret ipsi sententia, quod tamen formidat de opposito, sic agendo contra tale dubium, non peccat: cuius suæ responsionis rationem hanc proferit, quod talis, inquit, non operatur in dubio mortalis, sed secundum opinionem probabilem; quid quælo ad intentum nostrum clariùs dici poterat? Unde miror, ab auctore isto, aliquin valde ingenio & sapientissimo locum istum S. Antonini adductum fuisse.

18. ANTIM. Hoc certè dolo malo, ut ajunt, ab eo, factum non esse, tibi persuadeas velim: sed nonnullorum scriptis fidem habuit, quibus tamen solemnè est, auctorum loca, vel fingere, vel adulterare. Sed pergamus. Negat deinde auctor, posse intellectum ex voluntatis imperio, suspendere judicium de probabiliori parte, pensatis scilicet utriusque partis motivis conjunctim, & inter se comparatis, quia vult, intellectum determinari ab objecto, seu motivo potentiori, quod jam supra rejectum est, ut falsissimum, & manifestè experientie contrarium, nullum enim objectum non evidens intellectum rapit, aut determinat, cum autem unius partis major probabilitas evidentiam non conciliet, etiam si major sit notabiliter, stante scilicet altera parte verè ac certò probabili, fieri non potest, ut determinet intellectum, qui adhuc manet cum formidine: igitur imperio voluntatis indiget, ut ad probabiliorem determinetur: sed æquè ad oppositam voluntas, quamvis minus probabilem, intellectum determinare potest, si enim minus bonum eligere potest, cur non minus probabile: quamquam fieri potest, ut magis probabile, minus bonum illi videatur. Quod autem addit auctor, dictamen conscientie non fore rationabile in eo casu: quia scilicet voluntarium, motivis tantum probabilibus innixum, id est, effortum ex opinione tantum probabilis: supra etiam à nobis rejectum est: nam dictamen illud certum est, ut dixi: quia ex certo deductum: nimirum ex certa probabilitate, & certa prudentia illius primi assensus, seu quod idem est, ex opinionis vera ac certa probabilitate: & miror, ab adversariis nunquam hoc ponderatum fuisse, at semper dissimulatum: falsum est etiam, ideo aliquid non esse rationabile, quia est voluntarium: quasi verò judicium illud, quo intellectus probabiliori assentitur, non sit voluntarium, aut illud quo aliquem articulum divinæ fidei credit: nemo tamen negat, utrumque esse rationabile: igitur pari modo, judicium illud, quo intellectus parti minus probabili assentitur, modò sit verè ac certò probabilis, id est, motiva gravia & ad prudentem assensum sufficientia esse, constet, est rationabile, id est prudens, licet sit voluntarium: neque in hoc puncto, vel minima difficultas restat: stante scilicet illo principio, quod dum in opinione probabilis versamur, seu magis, seu minus, motiva, seu conjunctim & relatè, seu seorsim & absolute considerata, nunquam ad certitudinem & evidentiam etiam moralem perveniunt, ac proinde nunquam ab his determinatur, sed capitur intellectus, sed tantum à voluntate, idque prudenter & rationabiliter, quandoquidem motiva illa, quibus illa opinio nititur, gravia & rationabilia censentur, id est, ad prudentem assensum sufficientia. Itaque in multis fallitur auctor, 1. quia primum illud judicium speculativum, de quo supra, vult, esse moraliter certum: cum tamen sit tantum opinativum. 2. quia ex

illo, vult, sequi judicium ultimum practicum, seu dictamen conscientie, quod tamen ex illo propriè non sequitur, sed ex certa illius probabilitate, ut supra ostensum est. 3. quia vult, judicium voluntarium, non esse rationabile, quamvis certò & verè probabile sit, ac proinde verè, ac certò prudens. 4. Quia vult, à motivis tantum probabilibus, intellectum ad unam partem determinari, qui tamen à voluntate determinatur. 5. quia dicit, motiva partis minus probabilis evacuari, id est, destrui à motivis probabilioris, quod tamen falsissimum est, cum utraque summi judicet verè probabilis, ac proinde utriusque motiva simul stent, & intellectui represententur; alioquin non posset altera probabilior, altera verò minus probabilis judicari, ut patet ex terminis.

19. PITHANOPH. Sed quælo te, quid sibi vult auctor, cum dicit, teneri quemlibet, probabilior sequi, si tamen notabiliter probabilior est, nam aliquin obligat ad rationem; nempe, inquit, illa quæ non est notabiliter probabilior, pro æquè probabili habenda est; partem enim pro nihilo reputatur.

20. ANTIM. Illa haud dubiè notabiliter probabilior est, quæ multis partibus, seu gradibus probabilior est: quemadmodum illa linea est notabiliter alia major, quæ multis partibus, id est, notabiliter quantitate major est. Quot vero partibus, opus sit, ut notabiliter major sit, à prudenti judicio pendet.

21. PITHANOPH. Statuamus unam partium, ut tria probabilem esse: sic enim cum scholasticis loquimur, ut mihi licet: alteram verò, ut duo: an dices, illam notabiliter probabilior non esse cum uno tantum gradu aliam superet in probabilitate: at statim opponam, sit prima probabilis ut 12. altera vero ut 8. eadem servatur proportio inæqualitatis, licet prima secundum superet totis quatuor gradibus: idem argumentum militat, si prima statuat probabilis ut 5. altera ut 3. seu quod idem est, prima ut 100. secunda ut 20. unde ut fallor, nihil certi super hoc definire potest, quamvis prima probabilior erit altera, vel minimo gradu determinato: itaque me doceas velim, unde illud prudens judicium in præsentia materia ductum sit.

22. ANTIM. Rem nifallor, ac te rigisti, si enim inæqualitas illa statuatur, quæ ab omnibus, doctis scilicet, & reum hujusmodi peritis, facile cognoscitur, admittatur & inspicatur, pro æquè probabilibus haberi non possunt: si verò dicta inæqualitas non ita facile obvia sit, seu perspicua, quin aliqui saltem de illa dubitare possint in hoc casu, æquè probabiles censeri facile possunt: ut ut sit, negari saltem non potest, quin opinio probabilis maneat, quamvis alioquin notabiliter probabilior sit: modo scilicet altera pars sit verè, licet minus probabilis: nempe ut jam dixi, quando pars una probabilis restat, altera certa esse, aut dici non potest: in hoc etiam prædictus auctor luculenter hælucinat.

23. PITHANOPH. Claudicat autem petita à lumine similitudo: licet enim lumen communiter dicitur illud, per quod aliquid cognoscitur, quemadmodum per lumen visibilia percipiuntur: unde vulgò lumen rationis, lumen ingenii, imò notiones ipsas, per metaphoram, lumina dicimus: non tamen una notio magis perspicua, minus perspicuam expungit, quemadmodum lumen majus, eidem illapsum corpori, lumen minus extinguit, id est, efficit, ut minime ab oculo percipiatur: quia scilicet ab objecto illuminato illustrior species profecta & oculo illapso, illustrius objectum representatur: vero in nostro casu, secus accidit.

accidit tam utraque pars contradictionis eidem intellectui cum suis motivis simul & una representatur, unde uterque auctor facit: & idem intellectus, con- siderans gravibus & rationalibus motivis, quæ pro utraque militent, utramque verè probabiliter necessariò respiciat: equa iudicium illud de probabilitate certum est: quæque evidens sed profectò utramque partem pro- babilem iudicare non possit, si motiva probabilioris, quæ minoris probabilis expungerent, quemadmo- dum minoris lumen à maiori expungitur: claudicat igitur de vana est dicta similitudo: atque adeò vanum & fide argumentum, quod ab ea ducitur.

24. ANTIM. Rectè omnino modicam illam simi- litudinem localam extulisti: & falsum est, quod ab auctore additur, num. 17. intellectum à motivis par- tem maiorem probabilem, in consensu alterius probabi- litatis, non illuminari: nam intellectum ab illis illu- minari, non illuminari, nisi ea cognoscit ab intellectu: quod autem ab intellectu cognoscitur, nemo ne- get, quæ sunt intelligit: inde autem errandi ansam accepit auctor, quod perperam crediderit, intel- lectum cap. & determinari à probabilitate, quod ta- men ut patet, non patet, falsissimum esse, constat. Unde sequens conclusio, cap. 9. ab eo breviter propostum, tantum non valere intellectum, opinari- ti de parte minus probabili; quod certe repugnat in certitudine: à enim iudicat intellectus esse minus proba- bilem, iudicat hanc dubiè probabilem esse, id est, gatu- detur motu gravi & rationabili, ac sufficiens ad pro- bationem assensum: quibus certe positus, nihil vetat, ac tunc opinari verè voluntate imperari, id est, intellectum assensum assensum prudentem determinari: Sed jam hanc glossam, ad cap. 10. veniamus, in quo docet au- thor utraque parte æquè probabili, intellectum determinari utramque restare & in hoc dubio, quem- quæque sequi tutiorem.

25. THANOPH. Imò dicit, hoc ipsum à nobis duntaxat in eo casu, intellectum dubiam qui- deret, sed ex imperio voluntatis dubium ita quæ ab eo posse, ut alteri parti adhæreat, quod minime auctore movetur, inquit, huiusmodi de- terminatio omnino voluntaria, igitur minimè ra- tionalis, ac proinde incerta conscientia: cuncta hæc talia principis, tam enim dicta determinatio voluntaria, altera parte statuta minus pro- babilis, quam utraque stante æque probabili, uterque dicitur; & tam in uno casu, primum iudicium speculative, ut vocamus, est tan- tum probabilis, quæ in alio; & cum utrumque gra- viter statuatur, voluntas ad alteram par- tem determinat intellectum semper determinat, si- ve ut æque probabilis, si ve minus, si ve magis: si ut minus probabilis, pro qua stant gravia motiva, intellectus prudenter assensum, nimirum determinat determinatur, æque probabili, pro qua stant gravia motiva, potiori iure prudenter assensum assensum potest. Paremur autem, utrumque as- sensum probabilem esse, non certum, quod tamen non tollat, quominus iudicium practicum certum sit, cap. 10. verè diversum obiectum est, nimirum opinio verè probabilis, quæ licet, re- rum, & prudentem esse, intellectus certò iudicat, ut diximus: quod reverà iudicium certum ex- pressum probabili non deducitur directè & imme- diatè certo, quo iudicat opinionem esse verè probabilem, & prudentem assensum, quæ reverà si auctore ponderasset, non adeò facile

pronunciasset, dictamen conscientie nobis certum non esse, sed dubium, ac proinde rationem non esse regulam directivam humanæ operationis, sed vo- luntatem; nempe & dictamen illud apud nos certum est, & operationem humanam proximè dirigit, ac re- gulat; nec aliæ sunt in hoc voluntatis partes, nisi qua- tenus intellectum applicat, eumque determinat ad primum illum assensum speculative, unde totum corrumpit ad veritatem rationis.

26. ANTIM. Illud etiam, quod deinde toto reli- quo capite urget, nimirum in dubio tutiorem partem eligendam esse, idque esse de præcepto, non de consilio, etiam corrumpit; cum in dubio non simus, sed habeamus certum iudicium practicum, ac proinde certam & proximam regulam operationis moralis; illa potro loca ex iure adducta, cap. ad audientiam, 12. de homicid. cap. significasti ibidem, cap. inquisitione 44. de sentent. excomm. cap. petito 24. de homicid. &c. in aliis con- gressibus explicata fuerunt, & in ista iterum contra D. Fagnanum; sed ad ejus rationes venio, probatur 1. in- quit, quia nulla est ratio convincens, qua probetur, esse consilium, non præceptum. Resp. 1. nullam etiam esse rationem convincentem, qua probetur esse præceptum, non consilium. Resp. 2. ad esse rationem pro nobis convincentem, quia non sumus in casu dubii, sed extra dubium, cum sumus certi; unde quo ad hoc dicti auctoris regula est à subiecto suppositio. Pro- bat 2. quia in propositionibus oppositis, datur una tuta & altera non tuta; sed tutam sequi, de præcepto est. Resp. in propositionibus oppositis verè accer- tò probabilibus, utramque verè ac certò tutam esse, nec unam tutiorem altera formaliter, ut sæpe diximus, sed tantum materialiter: ad tutius autem materialiter nemo tenetur: ex quo dicta auctoris ratio penitus corrumpit.

27. PIPHANOPH. Illa autem glossa, quam refellere conatur, num. 9. intacta remanet: nimirum quod doctrina probabilis sit satis, ad honestè & sine peccato operandum, ac proinde quomlibet sequi pos- se, in æquilibrio probabilitatis, etiam in praxi, quam maluerit partem, ita est profusus, modò utraque verè ac certò probabilis statuatur, ut toties demonstratum est; cum ex certa probabilitate sequatur iudicium certum de recto illius usu: neque idem est, ut dicit auctor, suspendere iudicium de una parte, & ex im- perio voluntatis alteri assentiri probabiliter, & sic fa- cere se ipsum practice certum; nam reverà fieri non potest, ut utrique simul assentiantur: licet utramque simul intellectus probabilem certò iudicet: igitur nullum suspendit iudicium, vel assensum, sed ex eo, quod sese homo determinet ad assensum unius, eo ipso rejicit assensum alterius: imò eo ipso, quod unam affirmat ut veram, licet iudicet falsam esse posse, aliam ut falsam negat, licet iudicet veram esse posse, nec ex hoc assensu probabili est practice cer- tus, sed ex ultimo iudicio practico certo, quod ex alio iudicio certo, de prudentia & de probabilitate deducitur: ac proinde tutus semper erit, quæcum- que tandem partem eligat, quia utraque tuta est: & ipse certus, quod utraque tuta sit: unde constat, se- qui tutiorem materialiter, non esse de præcepto, sed de consilio: cum tantum de præcepto sit, tutam eli- gere, sed utraque tuta est: itaque in hoc convenimus, præceptum esse, ut in dubiis tutam partem ample- ctamur, & nihil aliud per Sacros Canones statui: unde si altera pars tuta sit, & certa, altera dubia, hæc profectò relinquenda, & illa tenenda, juxta illud Au- gustini, *tene certum, relinque incertum*: uti reverà

fieri debet in his omnibus casibus, in quibus iura statuunt, in dubiis tutiorem, id est, tutam partem eligendam esse: at si utramque partem tutam esse constat, id est, talem, ut certo peccatum excludat, quod tutior exiis, materialiter scilicet, non formaliter, nimirum ratione periculi temoti, eligenda sit, consilii est, non praecepti: non tenemur enim ad melius, seu tutius, quatenus eum alio tuto comparatur; nec rem istam ad possessionem libertatis reducimus, sed ad certissimam conscientiae regulam, qua certo iudicamus, usum illius opinionis rectum & prudentem esse, quam certo iudicamus, esse verè probabilem, id est, iis gravibus motivis niti, quæ ad prudentem assensum, quantumvis probabilem, sint satis: si hæc serid auctor ponderasset, non tam citò pronunciaisset, probabilitatem ad honestè & sine peccato operandum, non sufficere, sed moralem certitudinem accersendam; nam nec morali certitudine caremus in iudicio recti usus, probabilitatis, & prudentis assensus, & probabilitatem cum dicta certitudine clarissimè conciliamus, nempe stante utraque parte æquè probabili, intellectus ad voluntatem determinatus alteri assensum præbere potest, etsi non citra formidinem: ac deinde certo iudicare, prudentem esse illius partis electionem, prudentem usum & tutam praxim: quod verò pertinet ad Sylvestrum, quem auctor sibi potius vult favere, quam nobis: illius verba adeo perpicua sunt, ut de illorum sensu dubium esse non possit: Non obstat, inquit, in sum v. opinio, numero 1. quod in dubiis tutior pars est eligenda: quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem: nec incertum dimittendum est, &c. quia tenet iste certum, &c. Addit deinde, v. scrupulus, hoc esse consilium, non præceptum, &c. nec ille est in periculo, qui probabiliter credit, &c. Equidem, v. dubium, q. 2. n. 4. si periculum imminet peccati mortalis, ex electione unius partis, cum hæc tuta non sit, alteram eligendam esse docet, in quo cum illo convenimus: hoc enim accidit, cum illa pars est tantum probabiliter probabilis: nempe si certo probabilis est, nullum periculum illius electio inducit.

28. ANTIM, Locus Cajetani, quem ibidem num. 11. latè prolixum auctor exscribit, parum, aut nihil nos monet: scimus enim, Cajetanum pro ea sententia stare, quæ partem illam tenendam esse adstruit, quam ratione sufficienti ad moralem certitudinem fulcrum esse, constat, relicta opposita, opinativa scilicet & ambigua, nec non cum formidine conjuncta, cui certè operatio committi non debet: alioquin regulæ ambiguae & periculo peccandi committeretur, quod constat esse illicitum. Bartholomæus Medina, istam Cajetani sententiam refellit, illiusque firmamenta accuratissimè defecit, in 1. 2. quæst. 15. art. 6. Fallitur enim Cajetanus: 1. quia partem unam moraliter certam esse putat, stante altera probabili & opinativa 2. confundit certam cum tuta, id est, immuni à periculo peccandi, quam tamen non modo non certam, verum etiam minus probabilem esse constat, ut læpè diximus 3. quia vult, licet diverſi auctores contraria sentiant, id est, aliqui hanc, illam alii partem contradictionis teneant, a que defendant, vult, inquam, stante huiusmodi contrarietate, unam partem certam esse, sed quomodo certa, si opposita probabilis. 4. non videtur rectè distinguere iudicium speculativum probabile de veritate objecti, à practico certo de utriusque: quod autem multi, ut ait, nesciant distinguere certitudinem moralem à Mathematica, nihil ad nos, qui profectò illam ab ista, imò

& à Physica probè distinximus, de quo alibi, nullam tamen certitudinem stare dicimus unius partis, cum probabilitate alterius: denique fallitur Cajetanus, dum regulam, scilicet proximam, humanæ operationis à nobis statui docet, ipsam opinionem, five hæc sit probabilior, five minus probabilis, ac proinde ambiguum: fallitur, inquam, quia non agnoscimus aliam regulam proximam, nisi dictamen rationis, seu iudicium practicum certum, de quo supra, illudque verè deductum ex alio certo, de verà probabilitate, & prudenti assensu: unde rejicies ea, quæ auctor congerit, num. 12. ubi vult, iudicium illud speculativum, vel ipsam opinionem probabilem esse regulam: quia ex illo practicum efformatur & sequitur, utrumque ex dictis falsum esse, constat; nempe regula propriè sumpta quadrat in usum, praxim, actionem; cum tamen opinio in veritatem objectivam probabilem cadat.

29. PITHANOPH, c. 11. ex Cajetani doctrina auctor argumentatur, utens opinione, qua opinio est, exponit periculo peccandi: sed antequam ultra procedat argumentum, hoc nego, & contrarium su prædemonstravimus; quod autem concludit, num. 6. certitudinem moralem, ad agendum sine peccato, necessariam esse, fateor ultro, nimirum iudicii practici de usu opinionis, & speculativi de probabilitate illius; non verò ipsius opinionis, vel assensus speculativi de veritate objecti. Fateor etiam, operantem certum esse debere de honestate sui actus, nimirum per iudicium illud practicum certum de usu honesto & prudenti opinionis: unde utens opinione verè ac certo probabili omni certus est, non ambignus, ut dicit auctor. Certus, inquam, non tantum de honestate formalis sui actus, verum etiam de honestate illius objectiva; nempe iudicio illo practico iudico, usum illius opinionis esse honestum: igitur certus sum de honestate usus, qui duo importat nimirum operationem, & illius objectum; igitur ratione utriusque honestus est; repugnat enim, certo iudicari usum esse honestum, id est, talem actionem, circa tale objectum veritatem, nisi prædictum iudicium honestatem utriusque conjunctim attingat, unde ruit subtilior argumentatio auctoris, qui vult honestatem objecti esse ambiguum: in quo errat, nempe honestas usus certa est, non ambigua; illa autem, utramque, nimirum formalem & objectivam, complectitur.

30. ANTIM, Mirum est, nem alioquin non adeo difficilem ab istis hominibus non videri: assero, v. g. pactum trium contractuum non esse usurarium: iudico, hanc assertionem esse verè ac certo probabilem; igitur certo prudentem, igitur tam formalem, quam objectivam; eum repugnet unam esse sine alia; unde iudico, illius usum certo prudentem & honestum esse, idque tum formalem, tum objectivum: licet enim probabile tantum sit verum esse, certamen certum, quod sit probabile, seu probabilitet verum: unde probabilis est veritas, at certa probabilitas illius objecti: igitur certa prudentia, igitur certa honestas.

31. PITHANOPH, Si hæc propositio, vel assertio, vel opinio, tale pactum non est usurarium, est tantum probabilis, etiam hæc, tale pactum non est illicitum seu peccaminosum, erit tantum probabilis: igitur probabile tantum est abesse peccatum, igitur non certum: iudicium igitur illud practicum, quo iudico, me non peccare, si utar tali pacto, non est certum; nempe eodem modo iudico, abesse peccatum, quo iudico abesse usuram: sed iudico tantum probabiliter,

abesse usuram; iudicio igitur probabiliter abesse peccatum: hæc mihi satis difficulta esse videtur.

32. ANTIM. Tu quoque, Pithanophile, confundes iudicium speculativum cum practico; cum tamen unum ab alio differat; nempe objectum. Speculativum est veritas objectiva; nimirum, quod huic pacto non sit peccatum; practicum vero est honestas usus pacti; nimirum, quod usus talis pacti sit prudens, ac proinde honestus, ac proinde à culpa immunus, unde non mitum est, si iudicium speculativum sit tantum probabilis, practicum vero certum; ac proinde hoc probabile tantum sit, abesse usuram à pacto speculativè considerato, in suis puris terminis, ac proinde præcise in electione, usu & praxi: certum vero, abesse peccatum ab illius usu & praxi: eodem modo iudicium speculativum est illud quod dicebas, eodem modo iudicium speculativum à pacto, quo iudicio ab eo abesse usuram: nam diversa sunt iudicia, primum enim cadit in usum talis pacti, & est practicum certum; per quod scilicet iudicio, si illud esse prudentem, ac proinde abesse peccatum abesse; & vero cum peccatum abesse peccatum non possit, iudicium illud quo iudico abesse peccatum, fertur necessariò in usum & praxim talis pacti; aliud vero iudicium, quo præcise in electione, usu & praxi, abesse usuram à tali pacto, speculativè scilicet, cadit in nudum pactum, in puris suis terminis considerato, quibus non inesse usuram, probabiliter, ac proinde prudenter assero & credo: unde non mitum, quod iudicium istud speculativum sit tantum probabilis, illud vero practicum certum, quæ per ex alio speculativo, sed modali & realem necesse est sequitur, nimirum ex eo, quod iudicium istam opinionem esse verè probabilem & prudentem, unde sequitur, electionem illius prudentem, item usum prudentem esse; hæc sæpè ac lapsè in me inculcata fuerunt, quare ne mihi quæso venia per his negotium facellas, & in futuri ludas æquor.

33. PITHANOPH. Rem prorsus intelligo; unde auctor quando negat, stante opinione tantum probabilis, honestatem operationis certam esse non posse, quæ certum est, usum illum esse prudentem, ac proinde honestum, id est, pactum illud, à quo utitur abesse, probabiliter iudico, esse honestum, licet peccatum immune, nimirum ad praxim deductum, unde in illo usu, praxi, operatione, certa honestas desideratur, tum formalis, tum objectiva, quæ una sive alia esse potest, eaque terminat iudicium practicum; igitur probabile tantum est, abesse usuram à tali pacto nudè & in puris terminis sumptum, certum vero est, ab eo ad usum deducto abesse peccatum. Unde est honestum objectum, ac proinde honestus usus & honesta operatio: sed ad caput 12. transiens, in quo auctor eadem, quæ supra repetit, meam opinionem notabiliter probabilem esse moraliter certam, quatenus non habet ab alia parte minime probabilis aliquid, sibi moraliter contradicens, debet repugnare in terminis, cum enim illa pars, quæ minus probabilis dicitur, sit etiam probabilis, respondet gravi motivo freta, hoc certè probabilior dicitur, ut perspicuum est; eodem enim modo, si unam partem veram, & oppositam falsam adhibere, igitur una alteri semper contradicit; non tamen per aliquid convincens; ac proinde quod probabiliter reselli non possit; unde vel utraque probabilis est, vel neutra, sed altera certa, opposita tamen probabilis. Illud porro quod addit, num. 2.

certitudinem illam haberi posse in omni agibili, petitam scilicet à mediis extrinsecis, qualia sunt DD. auctoritas, usus, consuetudo, præscriptio, præsumptio, possessio, tolerantia, exemplum, &c. falsissimum esse constat; cum hæc eadem media utrique parti sæpè ac sapius convenient; utramque autem certam nemo dixerit: cum vel unius partis certitudo, alterius non modò certitudinem, verum etiam probabilitatem expugnat. Ex his autem patet manifesta prædicti rationum ruina; licet enim nonnullæ sint in moralibus certæ moraliter sententiæ, quæ scilicet non probabilibus tantum motivis, sed certis & convincentibus, ut ajunt, nituntur, quo fiat, ut iis oppositæ probabiles non sint, innumera tamen restant opiniones utrimque certò ac verè probabiles, plus æquè, minus, quarum certitudo, à doctis hominibus obtineri nequit; quid igitur facient docti homines in huiusmodi angustiis? probabilitas satis non est ad rectè operandum, certitudo nequit obtineri, quid quæso in hoc casu agendum? nec dicat auctor, facile haberi posse certitudinem, quam Deus promisit eam inquirentibus; sancti enim juxta atque docti homines diversa, in moralibus, ut plurimum sentiunt, ita tamen sapientiam inquirent: crede mihi, Antime, interdum accidit, quosdam homines humanis studiis actos, in eas angustias conjicere sese, à quibus cum expellere non possint, multa absurda deglutire coguntur, quæ non modicum Christianæ Reip. afferunt detrimentum.

34. ANTIM. Intelligo, quid tibi velis, facile auctor essem iis hominibus, ut immites in seipsos ac severissimi essent, nec desunt Sanctorum exempla, quæ imitentur, at verò quod in alios severiores sint, quam oporteat, probare profectò non possum, cum & charitati & sapientiæ iustitiæ rigida illa agendi ratio plurimum adversetur. Profero exempla: vidua quæpiam paupercola, etsi multa prole dives, præsentibus habet suæ dotis pecunias, & nihil aliud, unde familiam suam aliat; super hoc, me consulit, atque, nihil aliud sibi occurrere, nisi ut mercatori cuidam det suas pecunias, inito cum illo pacto trium contrahendum; rogat, an licitè pactum illud inire valeat; quid tandem respondebo? an dicam, licitum esse? sed est mihi tantum opinio probabilis, & si huic auctori credimus, citra certitudinem iudicii speculativi, agere non licet; an verò dicam, illicitum esse? ita ne verò, paupercolam illam privabo jure saltem probabili, utendi huiusmodi pacto, quo ipsa gaudet? nullus enim negat, quin probabile sit, ne dicam, ut dixi alias, moraliter certum, opinione verè probabili ad praxim uti; an fortè, ut meis commentis & factioni studeam, tam iniquum aliis esse oportet? dil meliora.

35. PITHANOPH. Religioni ducerem, ita me gerere, sed observasti, opinor, auctorem istum graviter de illis expostulare, qui pro novatoribus eos traducunt, qui opiniones probabiles exagitarunt; nemini certè cuipiam, vel detractum, vel afflictum velim; hoc tamen dissimulare non possum, illos contra morales Theologos malo sine acerbissime scripsisse, Petrum Molineum in hoc, uti etiam in aliis sequutos; item nonnullos ex iis, qui eodem stylo scripserunt, arcani fœderis societate, cum iis conjunctos fuisse; nominibus auctorum parco, quia notoria sunt. Item eos, qui peccatorum Elenchum multiplicunt, in id cum iis eniti, ut multos à salute arceant; quid quod si fortè fœdus cum iis immediatè ut ajunt, non iniere, cum iis tamen factione saltem conjuncti sunt, qui novatoribus per se adherent; uno verbo, in hoc

saltem

saltem adversarii nostri cum illis consentiunt, quod scilicet opinionem probabilem è medio tollant; quamvis alioquin ad agendum necessariam; cum in multis ac ferè innumeris certitudo etiam moralis obtineri non possit, illi verò gratiam sufficientem etiam necessariam, si enim hæc desit, præcepta Dei sapè ac sapius sunt impossibilia: sed hæc mittamus, quæ ad rem nostram parum faciunt; unum attestari contentus dictum illud Augustini ab iis non semel usurparum, *crimina sua, infamatis aliis, tegere cupiebant*, &c. quod de Donatistis scriptum reliquit, *epist. 102.* contra Donatistas, in nos minimè quadrare: quis enim Theologorum moralium, vel mutiebatur eo tempore, quo primum Wendrockius, ac deinde Baro, aliique, quorum nominibus parco, tam acerbè miseros Casuistas exceperunt, ut ab Heterodoxis nunquam acerbius excepti fuerint.

36. *ANTIM.* Sed pergamus Cap. XIII. ad questionem grammaticalem refertur; vult enim auctor, certum moraliter etiam probabile dici posse; sed cum bona illius venia, hæc duo sunt repugnantia: certum enim excludit formidinem, probabile includit formidinem; hæc amabò conciliet, si potest, & simul copulet contradictoria; eodem recidit illud, quod subnequit, nimirum, hæc tria, fidem humanam, opinionem probabilem, & moralem certitudinem generari ex probabilibus; quod falsissimum esse constat: nam ex probabili sequitur & gignitur tantum probabile, & certum ex certo: in hoc quidem conveniunt fides humana & opinio probabilis, quod utraque dicat formidinem; differunt verò eo quod hæc motivis etiam intrinsicis, illa verò extrinsecis nimirum auctoritate dicentis nitatur; cum tamen certitudo ab utraque differat in eo, quod formidinem excludat: sed hæc adeo sunt facilia, ut Tyronum captum non excedant.

37. *PITHANOPH.* Quæso, per te mihi liceat sequens Caput XIV. obiter excutere, ubi dicit auctor, id quod certum est moraliter, probabile appellari. Aristoteles, inquit, *1. Eth. cap. 1.* loquens de scientia morali & modo, quo in ea proceditur, hæc habet: *Oportet, veritatem figuratè ostendere, id est, ut interpretatur D. Thom. verisimiliter & probabiliter, quia probabile est, quod est simile vero*: Sed, inquit, scientia moralis procedit ex certis: textum illum depravat auctor, cum S. Doctor illas voces non habeat, *probabiliter probabile*; cur ergo illas addidit? deinde, ut non nego, aliqua in morali scientia esse moraliter certa, & fortè pauca, ita pro certo habeo, plurima esse probabilia tantum, cum de omnibus ferè disputetur. Alter locus excerptus ex Aristot. *lib. 1. Topic. cap. 1. & opusc. 39. S. Thom. de fallac. cap. 2.* ab auctore etiam falsatus est, sic enim auctor, *probabilia dici, quæ videntur omnibus, vel pluribus, vel principibus, vel maxime notis*. Ita autem Philosophus, *probabilia sunt, quæ videntur omnibus, vel plerisque, vel sapientibus, atque his, vel omnibus, vel plerisque, vel maxime clavis & notis*. Sic etiam D. Thom. *Probabilia sunt, quæ videntur omnibus vel pluribus, vel sapientibus, aut omnibus, vel principibus & maxime notis*. Sapientibus, inquit, uterque, utque, nimirum sapientibus, vel omnibus, vel notis & clavis, nimirum doctis, quales sunt Auctores Classici, ut vocant, cur hæc omisit? deinde illud videtur, Græcè *δοξαστα à doctis*, quod significat, *videor, appareo, opinor*, observandum erat, quod scilicet formidinem non excludit; sed, inquit auctor, hæc sunt moraliter certa; distinguendum sanè est, si asseveranter ab omnibus statuuntur, adstruantur, & ab eorum plurimis certò, & absque dubita-

tione, v. g. quod sit Constantinopolis, aut Pechiniam apud Sinas, concedo, esse moraliter certa, scilicet verò, si omnes cum dubio loquantur, quamquam fieri vix potest, ut res aliqua dubia sit, & ab omnibus adstruatur: profectò ante 200. aut 300. annos multa communiter jactabantur, in Philosophicis, Theologicis, Astronomicis, Opticis, quæ jam ab omnibus, si non falsa, saltem minus probabilia reputantur: tertius locus est D. Thom. *1. poster. in proem. Sit fides, inquit, vel opinio, vel probabilitas, in quibus ratio inclinatur in unam partem, cum formidine alterius*: Sed fides, inquit, certitudinem moralem aliquando facit; esto, igitur & opinio, negò consequentiam: deinde falsavit etiam hunc S. Thomæ locum, omisit enim illud, *propter probabilitatem propositionum, ex quibus proceditur*: imò ex hoc loco destruitur omnino doctrina ab auctore supra tradita, quod scilicet, nulla restet formido, quando intellectus totaliter declinat in unam partem contradictionis, quamvis S. Doctor differat addat, licet cum formidine alterius; alioquin si non totaliter, non est opinio, inquit D. Thomas, *sed suspicio*. Quartus est Sylvestri, *verè probabile*, ubi postquam diversos modos exposuisset, quibus aliquid dicitur probabile, addit, secundum Cancellarium, *probabile dici, moraliter certum, quia certitudo moralis contingit ex conjecturis probabilibus, gressis & figuratibus*. Dubitari non potest quin certum tantum moraliter, sit probabile Physicum, & potiori jure Metaphysicum; nempe is, qui moraliter certus est, probè advertit, fieri non posse moraliter, ut fallatur, quod ad prudens judicium practicum reverà facis est; sic autem Sylvest. & Cancellarium explicandum, esse, ducimus, sed hæc nihil ad nos; si enim una pars est certa moraliter, altera probabilis moraliter dici nequit; stante igitur ista verè probabili, etiam minus, fieri non potest, ut illa moraliter certa sit. Quintus locus est Thom. Sanchez, *in summ. lib. 6. cap. 3.* ubi dicit, nos tantum obligari ad operandum cum moraliter certitudine, qualis in opinione probabilis reperitur: ita est profus; nam si est opinio verè probabilis, judicium practicum certum est, saltem moraliter, ut supra sæpè docuimus; dixi saltem moraliter, quia non rarò est certitudo Physica, aut Metaphysica, ut quando judicium practicum est certum, vel ex assensu divinæ fidei, vel ex principiis evidentibus.

38. *ANTIM.* Antequam ad aliud Cap. gradum faciamus, observo in eo textu Aristotelis excerpto ex *lib. 1. Topic. cap. 1.* expressè legi, ea nonnullis videri probabilia, quæ tamen probabilia re ipsa non sunt, quod aliàs dixisse memini, nonnullis licet refragantibus, qui esse & videri probabile, idem esse putant: observo item, hanc vocem *probabile* apud nonnullos antiquiores ab octingentis circiter annis, idem sonare ac *probatum, legitimum, authenticum*, sic dicuntur scripturæ probabiles, loca Patrum probabilia, &c. observo denique, judicium illud practicum circa usum opinionis verè probabilis esse quidem certum moraliter, quia sequitur ex alio moraliter certo de probabilitate opinionis, assensu prudenti, electione prudenti, &c. posse tamen novum judicium quasi reflexum inde formari, quo, certò iudico, stante illo primo iudicio practico, seu proxima regula operationis humanæ, fieri non posse, ut peccem, dum illam actionem elicio, circa quam primum illud iudicium practicum, seu dictamen rationis versatur; fieri non posse, inquam, non tantum moraliter, sed etiam physicè & metaphysicè, licet autem

nam hoc secundum ac reflexum iudicium elici-
tur, non est tamen necessarium ad recte agen-
dum, imò est potius speculativum, quam practi-
cum, contentum scilicet in illo principio universali
ac cunctis metaphysicè, quicquid cum recto ac certo
convenit, dictamine rationis operatur, non peccat.
Iamque meta quæstio erit de nomine, si id, quod est
notum probabile, certum moraliter auctor appel-
lari velis, imò meta esse videtur abusus vocis; nem-
pe vel utrumque moraliter accipi debet, nimirum
vel utrumque probabile, vel utrumque physicè, ne in di-
versis sensibus, & sub diverso respectu, ut vocant, loqua-
mur; hoc autem statuto, ut reverà statui debet, fieri
non potest, ut idem probabile simul & certum sit,
sub eodem respectu, id est, sive physicè, sive moraliter;
nam certum moraliter excludit probabile, &
formidinem moraliter; physicè quoque certum,
physicè, unde, neutraque pars oppositarum simul
certum moraliter, uti repugnat, dici non potest, quod
certum moraliter, uti repugnat, dici non potest, quod
altera certa sit moraliter, stante scilicet utriusq; pro-
babilitate, quo enim iure una certa moraliter dice-
retur, cum altera dici posset; cum utraque gaudeat
motu gavisus & sufficientibus ad prudentem as-
sensum, quævis altera minus gravibus; nemo
enim negat, quin grave & gravius, probabile &
probabilius digneatur; & verò ut intellectus assen-
situr minus probabili, cum formidine, ne fallatur, ita
& probabiliorum eadem formidine, quæ potest
esse maior & minor; unde, si omnis formido absit,
assensus certus est, moraliter quidem, si formido mo-
raliter tantum absit, id est, ita intellectus moraliter
actus esse videatur, ut formidare, seu dubitare non
conveniat; physicè verò, si formido physicè absit.
Capitulum XV. refutatum manet; licet
enim actus specie distincti circa eandem materiam
non possint; quod hoc negat? si tamen motivum
tantum probabile, vel tale reputatur, fieri
non potest, quidquid auctor dicat, assensum alium à
probabili esse: sed, inquit, eadem motiva diverso
modo applicata diversos actus specificant; quid
quærit, diverso modo applicari, eadem scilicet rela-
tiōne, ad partem oppositam, & absolute; sed hoc
non potest refutatum esse, & dictum, manere semper
intra fines probabilis, sive majoris, sive
minoris, sive æqualis, stante scilicet vera & certa pro-
babilitate partis oppositæ; ac proinde æquum proba-
bilitatem certum ab his specificari, nisi quis per erro-
rem illa certa reputet; de quo casu non est
quis, nempe de probabilitate & certitudine ob-
jecti agimus.

PITHANOPH. Repetit auctor cap. 16. quid-
am assensus dixerat, & in summam redigit, &
quod quidem assensu, minus probabilem in con-
cursu probabilioris notabiliter non sufficere, ad ho-
mologandum; & vult, hanc esse mentem S. Tho-
mæ à Mercore explicatam; sed jam ostensum est su-
perius, non uno loco, S. Thomam à nobis stare jux-
ta explicationem S. Antonini, Sylvestri, & aliorum
quædam Thomistarum; hæc etiam impugnatur Ste-
phani Spinalæ explicationem, qui sanè nostra defen-
sione non indiget; sed quælo, mirare totam aucto-
ritatem, quæ mihi videtur continere repu-
gnetiam. Opinio probabilis, qua probabilis, affirmativa
est, licet, hic & nunc, in concursu notabiliter proba-
bilioris, hac relicta, & consequenter in æquili-
brio præstare, non est sufficiens operanti bene disposito,
ad eum agibile licitum, licitum est igitur, operari

circa illud; illa igitur opinio est sufficiens ad licitè
ac sine peccato agendum, deinde si altera opposita est
notabiliter probabilior, non restat æquilibrium pro-
babilitatis, id est, æqualis utrimque probabilitas;
præterea si probabilior relicta dicitur, minus proba-
bilis electa dicenda est; unde cessat æquilibrium as-
sensus; constructio denique totius contextus diffi-
cilis mihi videtur.

40. ANTIM. Mittamushæc, si enim in his hæ-
reamus, nunquam finem huic argumento pone-
mus, vix enim paginam legeris, in qua hujusmodi
verborum & totius contextus summam obscurita-
tem non invenias, v.g. quæ habet pag. 139. & sequen-
tibus, de honestate materiæ, per modum objecti; de dis-
tinctione materiæ ab objecto specificativo actionis honeste, in
esse honesto, seu quod idem est, materiæ in esse materiæ, & in
esse objecti, seu per modum objecti specificativi actus, &c. Ri-
des Pithanophile.

41. PITHANOP. Quis amabò ad hæc risum con-
tineret? quæ in re alioquin facili, densissimas tene-
bras præferunt; quis enim nescit, omnem assensum
duo dicere: primum est, objectum ipsum materiale,
id est, ipsa propositio, enunciatio, assertio, conclu-
sio, v.g. hæc, pactum trium contractuum non est usu-
rarium; quæ semper conit ex subjecto & prædica-
to; illud quidem per modum materiæ, hoc verò
per modum formæ: alterum est motivum, vel ob-
jectum formale, ex quo hanc conclusionem dedu-
co; seu, vi cuius, assentior huic propositioni ob-
jectivæ; quod si certum sit & indubitatum, assensus
certus est; si verò probabile tantum, id est, grave,
rationabile & sufficiens ad prudenter assentiendum,
assensus est tantum probabilis; unde assensus speci-
ficatur ab objecto formali, seu à motivo, eoque to-
tali & adæquato, quod illa omnia comprehendit,
quibus non perpenis & consideratis, prudenter
assentiri non possum, sed temerè, ut jam supra dictum
est; Quare, si motivum adæquatum non rapit intel-
lectum, non est evidens & certum; quale profes-
sio non est, quamdiu partis adversæ motivum gra-
ve est, & rationabile; haud dubiè restat intra fines
meræ probabilis, & assensum tantum probabi-
lem specificat, sed ut par referam pari: alteram e-
jusdem auctoris assertionem, quæ legitur, pag. 145.
tibi repono, quam si mihi explanatis, mihi eris
magnus Oedipus, imò magnus Apollo. Sic autem
habet: Doctrina, qua assumitur ad honestè operandum,
sufficit, si sit moraliter certa, seu, quod idem est, probabilis
improprie, probabilis formaliter, ut ad praxim; & ita
ut de agibili hic & nunc, opinio probabilis in concursu cum
altera improbabili, sit licita minus probabilis affirmativa,
in concursu cum altera negativa, notabiliter probabiliori, il-
licita in æquilibrio, & quasi æquilibrio probabilitatis,
respectu ejusdem operantis, tutior pars sit eligenda. Quam
multa quælo repugnantia; si est probabilis formaliter,
cur dicitur certa? cur probabilis improprie? si
est opinio probabilis in concursu cum altera, nimi-
rum opposita, cur hæc dicitur improbabili? deinde
de quomodo dicitur minus probabilis affirmativa
licita in concursu, cum altera negativa notabiliter
probabiliori illicita? omitto æquilibrium illud pro-
babilitatis, quod jam ponderasti: voluit tantum di-
cere auctor, probabiliorē notabiliter esse tenen-
dam, quia certa est; stante verò æquilibrio, id est,
neutra stante notabiliter probabiliori, tutiorem ef-
se eligendam.

42. ANTIM. Sed pergamus: vult enim auctor,
num. 12. argumenta, quibus hæc doctrina proba-
tur, esse omni ex parte convincentia; vel unum
convin-

convincens libenter acciperem. Remittit nos ad D. Fagnanum, sed hunc brevi convenimus; rejicit autem, quod nostri dicunt, iis dumtaxat argumentis convinci, dictamen rationis certum esse debere, non verò iudicium prævium, nimirum assensum speculativum ipsius opinionis; vult enim, hoc iudicium prævium, etiam certum esse; quia in syllogismo dictaminis continetur, id est, quia ex illo dictamen sequitur; unde certum esse concludit, cum certum ex certo tantum sequatur: sed in hoc fallitur, ut jam supra ostensum est; si enim sic procedat ratiocinium, pactum trium contractuum non est usurarium, igitur non est illicitum; probabile tantum sequitur ex probabili; unde ex vi illius antecedentis, consequens erit tantum probabile, igitur quatenus certum est, ex illo assensu probabili non sequitur, sed ex alio iudicio certo, nempe ex certo prudenti assensu, sequitur certo prudens usus; sed prævius ille assensus est certo prudens, quia est certo probabilis; igitur ex eo sequitur certo prudens usus; igitur inde certo iudicio, usum esse prudentem, ac proinde honestum, id est, me non peccare hic & nunc; & hoc est dictamen, quod est proximum directivum operationis humanæ; at verò dictaminis directivum non est prævium illud iudicium probabile, de quo supra, sed aliud certum, ut dixi, quod miror ab Adversariis hucusque dissimulatum fuisse; ex quibus probè intellectis, illa omnia corrumpunt, quæ reliquo capite auctor disputat.

43. PITHANOPH. Sed illud præ cæteris mirum videtur, quod dicit, *num. 18.* dictamen illud formaliter sumptum & immediatè directivum humanæ operationis esse infallibiliter certum, id est, non physice modò, verum etiam metaphysicè; at verò moraliter tantum, quatenus sequitur ex prævio iudicio moraliter certo; dixi hoc mirum esse, quia quatenus est certum infallibiliter, vel est per se notum, & hoc non, ut pater; vel ex alio sequitur, & hoc non, quia sequitur tantum ex moraliter certo; dicit, hoc habere ex modo tendendi in suum objectum, quod est verum ut verum; hoc certè mirabilius est, quia intellectus tendit in quodlibet objectum sub ratione veri, id est, in verum, ut verum; igitur in hoc actu, diversus non est ab aliis tendendi modus; deinde vel ille tendendi modus pendet ab arbitrio, & hoc non; quia quantumlibet conetur voluntas, non potest naturaliter determinate intellectum ad talem tendendi modum, quo eliciat actum certum circa objectum, sub probabilibus dumtaxat motivis propositum; vel non pendet ab arbitrio, sed à motivo, quod cum ab auctore statuatur tantum moraliter certum, ex eo talis tendendi modus non sequitur, quo intellectus actum eliciat infallibiliter certum. Equidem, ut supra dicebas, per actum reflexum, hoc iudicium physice certum elicere possum, quod is, qui secundum dictamen conscientie moraliter certum agit, non peccat, quia in moralibus Deus ab hominibus nihil aliud exigit; ac proinde me non peccare, dum hic & nunc illum contractum in eo, cuius usum honestum esse iudico, per dictamen moraliter certum: nonnulla deinde habet de prudentia, sed hæc nihil ad rem, aut præsentem questionem; licet enim prævium iudicium sit probabile, hoc tamen non obstat, quin verè prudens dicatur; nempe cum certo constet adesse motiva graviora, & rationabilia, ac proinde sufficientia ad prudentem assensum, illud iudicium quo iudico hic & nunc, dictum assensum eliciendum esse, est actus prudentie, & dictus assensus probabilis, objectum prudentie, unde prudens depo-

minatur pari modo cum certo constet, usum talis opinionis esse tutum, & à peccato immunem, & ex aliis circumstantiis, habeam, ad finem propositum, honestum scilicet, obtinendum conducere, iudico, tali opinione hic & nunc utendum esse, quod iudicium est actus prudentie, isque certus; usus verò illius objectum, unde prudens appellatur, sed frustra in his quæ clara sunt.

44. ANTIM. Quod tandem ultimo loco addit, nimirum *num. 23. & 24.* gratisimò perperam dictum videtur; vult enim dictamen formaliter sumptum, non habere suam certitudinem à iudicio illo prævio, secus verò materialiter sumptum; sed quælo, unde habet certitudinem suam, quatenus formaliter sumitur? nos certè rem hanc facile omnino explicuimus supra, nec solis verbis contenti, rem ipsam præ oculis posuimus; sed quid mirum, si ex iudicio prævio, nimirum ex assensu illo speculativo, iudicium practicum certum infallibiliter, ut vocat, deduci non potest, cum ex eo, utpotè tantum probabilis, iudicium practicum certum moraliter sequi non possit; sed ad caput XVII. descendamus, quod reverè auctor omittere jure poterat, in quo scilicet ea Theologis moralibus per intolerabilem calumniam imponit, quæ D. Augustinus Academicis exprobrat.

45. PITHANOPH. Hæc eadem contra Jesuitas Wendrockius excerpserat, *not. in Epist. 5. sed. 3. & 6.* eumque Sturbockius breviter quidem, efficaciter tamen refutavit: nam Academicis i. meram verisimile probabile esse, volebant; quod reverè nobis satis non est; licet enim omne probabile sit verisimile, non tamen vicissim omne verisimile probabile est. 2. id tantum curabant, non quod reverè & indubitater probabile esset, sed quod probabile cuique videretur, ut constat ex ipsius Augustini verbis; aliud autem est esse verè probabile, aliud videri cuiquam probabile, ut supra ex Aristotele innuimus, exproptero diserto illius loco. 3. in quacumque materia, religionis, fidei, morum, & legum, volebant, quemlibet id totum adstruere posse, aut negare, quod ipsi, aut cuilibet alteri videretur, quo certè, quid magis alienum à Catholicorum sensu esse queat, reverè non video. 4. nullum unquam assensum præbebant Academicis, ne scilicet errarent; licet ea facerent, quibus minimè assentiri vellent; nos verò prudentem assensum præbemus; quando scilicet motivis gravibus & rationabilibus opinio constat; cum tamen illi quælibet motiva etiam levia æquè admitterent, & omnia illi probabilia, & nihil certum esse docebant, idque in qualibet materia; nos verò illa omnia, quæ ad religionem & fidem pertinent, certa esse tenemus item in moralibus nunquam sine iudicio practico certo, de licita actione, agendum esse dicimus; quod etiam stare non potest, sine iudicio certo, probabilis, prudentis assensus, electionis, &c. præter innumerabiles demonstrationes Geometricas; quibus adde omnia Physica experimenta, à sensu non vitata, aut impedita, sed rectè atque, ut par est, applicata comprobata, quæ certa physice esse constat; nihil igitur nobis cum Academicis, quibus, quid quique teneret, atque probaret, quid cuique probabile videretur, vel improbabile, perinde fuit; ac proinde illi omnia indiscriminatim approbant simul, & improbant.

46. ANTIM. De Wendrockio, mirum fortè esse non debet, quid enim mirum, si Jesuitas & Doctores Catholicos susinfamet & hecet calumniis, eosque pro Academicis, Scepticis, imò Atheis disertè traducat;

ex quibus contrarium constat; nempe illud unum dumtaxat negat, opinionis assensum certum esse; idque appositè omnino; quia reverà semper est cum formidine conjunctus; imò cessante formidine, cessat opinio.

48. ANTIM. Libenter ex auctore isto quærerem, utrum omnia, quæ ab ipso tradita, scripta & explicata fuerunt, in libris, pulpitis, cathedris, certa & indubitata esse putet, vel tantum probabilia, majori saltem ex parte; si primum, vel ipse hallucinatur, qui probabilia & multa fortè improbabilia pro certis venditat; vel omnes ferè alii, qui contraria sentiunt, turpiter errant: vix autem sibi quispian persuaserit, hunc unum sapere, reliquos omnes æquè doctos, & plerisque fortè doctiores hallucinari: si verò probabilia tantum reputer, vix scio, quomodo is eximatur culpæ, qui tam multa verbo & scripto adstruit, quibus tamen minimè assentitur: si quis diceret exterius, *credo in Deum*, interius tamen diceret, se non posse credere; quo amabò epitheto illum honestandum esse, putares Pithanophile? nunquid hoc non est contra mentem loqui? dico *credo*, & non credo; dico, *verum* est, & sentio, indifferens esse ad verum & falsum. Quod autem Academicis auctor attribuat, sub finem *num. 10.* iudicium certum de honestate suæ operationis, illorum principiis penitus adversatur, ex quibus, nihil certum esse dicebant: fabulosum igitur & fictitium discursum iis asingit. subneçit deum, ad invidiam, opinor, tritum illud, quod scilicet, quis sequi possit in praxi opinionem illi oppositam, quam ipse tenet; nec enim hoc dicimus, nisi utramque opinionem verè probabilem esse, certò constet; cum tamen Academici de re quapiam ab alio quamvis temerè adstructa, hoc ipsum dicerent; unde si, ut nobis immeritò sanè imponit auctor, Academicorum doctrinam in hoc sequeremur, stare possimus dictis cujuslibet Hæretici, Calvinii, Lutheri, Mahometis, Arrii, &c. facile retorqueretur argumentum, nisi me Christiana charitas retineret; quid enim ex dicta libertatis humanæ violatione absurdi, turpis & impii deduci, & per necessarias consequentias inferri non posset? Sed abistneo, illud unum dixisse contentus, ab ipso dissimulatum, vel minimè intellectum fuisse, id, quod dicimus, nimirum iudicium practicum certum non sequi directè & immediatè ex iudicio prævio speculativo, tantum probabiliter, quod est de veritate probabili objecti, verbi gratia, quod pactum toties appellatum non sit usurarium; sed ex certo modali de probabilitate, & prudentia dicti iudicii speculativi; quo semel intellecto, nulla prorsus super hoc restat difficultas.

49. PITHANOPH. Observa quæso, quid nobis asingat, *num. 16.* nimirum, doceri à nobis, operantem licitè operari, quamvis improbabile iudicet, materiam operationis licitam; quis unquam talia? si enim iudicet oppositam suæ opinionem improbabilem, ergo suam non jam probabilem, sed omnino certam reputat; quis autem eum licitè operari dicat, cum conscientia certa de opposito? sed videamus, quomodo arguat contra nos ex August. *n. 17. qui nihil approbat, nihil agit.* esto; quàm multa approbamus, id est, quam multis assentimur, probabiliter quidem, opinando; is est assensus probabilis, seu iudicium speculativum, quod sine absurdo negari non potest, certò verò, probabilitati, prudentiæ assensus, electionis, usus dicti opinionis, imò & sufficientiæ, ut sic loquar, motivorum ad assensum prudentem; adde iudicium

refle-

reflexum, metaphysicè certum, quod is non peccet, qui ex dictamine rationis certò agit: *Sed quomodo*, inquit Aug. lib. 3. *contra Academic. c. 15. potest istud probabile ac verisimile actus nostros ab errore defendere?* adhibet auctor punctum interrogationis, quod mutat sensum, sic enim loquitur August. *cum otiosus diu cogitasset, quoniam modo posuit istud probabile ac verisimile actus nostros ab errore defendere; primò visum est mihi, &c.* Academicis enim initio adhæsit, ac deinde contrarium amplexus sic concludit, *non enim solum puto eum errare, qui falsam vitam sequitur, sed etiam eum qui veram non sequitur; longè melius scripsisset viam, quam vitam, ut constaret ex his, quæ statim sequuntur, facimus, inquit, duos viatores, &c.* quid quæso hæc contra nos? quasi vero dicamus, nulli rei assensum esse prebendum, uti Academici; quid hæc ad questionem nostram? quid ad verè ac certò probabilia moralia; quasi verò dixerit unquam August. omnia certò vera esse, & multa probabilia esse, negavit; quasi verò vera via non sit, quam certum rationis dictamen signat, & certa prudentia monstrat, in quo nec intellectus errare, nec voluntas peccare potest, etiam si fortè intellectus in iudicio speculativo errasset, quo scilicet prudenter assentitur, quamvis cum aliqua errandi formidine; unde patet nos, Academicorum partes non sequi, qui omnem assensum prohibebant opinativum, cum tamen minimè negarent, præberi posse; unde auctor Academicos longè in hoc superat, qui assensum omnem opinativum è medio tollit, quod meo iudicio dictum absurdum est: nec obstat, intellectum, ut dixi, falli posse in assensu illo probabili, nec enim fortasse, ut ait ibidem Augustinus, *omni qui errat peccat*, nimirum voluntate; quis enim dicat, prudentem assensum peccatum esse? uno verbo, quisquis libros illos August. attentè legerit, quos ante baptismum ipse scripserat, nihil prorsus contra opinionis verè ac certò probabilis usum, in iis contineri reperiet, sed novatores, Baro, immo Lutherani, & Calvinistæ, falsatis, truncatis, aut male explicatis Augustini locis, errores suos confirmare nituntur, non sine maxima Sanctissimi Doctoris injuria.

50. ANTIM. Adverte autem, nunquam ab August. dictum esse, peccare illum, qui facit illud, quod est verè probabile; id est, gravibus & rationabilibus motivis fultum; sed tantum illud quod videtur probabile; atqui ex dictis constat, quod aliud sit esse verè, & videri tantum probabile, ut disertè testatur ibid. cap. 16. per totum; immo hujus capitis titulus sic habet, *facere quod videtur probabile, citra assensum, nefarium est*; & re ipsa juvenem illum ibi appellat, cui videtur probabile, adulterium malum non esse, quod certè verè probabile dici non potest; sed, inquit, n. 22. *& sequentibus*, in iis saltem casibus, in quibus est locus disputandi, valet Augustini argumentum, quibus, ut aliqui probabilitatem adstruant, ita non desunt, qui eandem penitus abrogent, cum bona hujus auctoris venia, unum dicam, ab eo scilicet dissimulari, verum & unicum hujus difficultatis cardinem; licet enim de quopiam contractu, v.g. diversi auctores diversa sentiant, & hi usurarium, illi verò non usurarium adstruant; hoc tamen non facit, quin tam hi, quam illi utramque partem probabilem reputent; in quo hic auctor ferè semper hallucinatur: unde tum hi, tum illi certò & rectè judicare possunt, usum utriusque partis licitum & tutum esse; igitur à peccato immunem, si enim certò judicarent, peccatum inesse, inde judicarent, non esse verè ac certò probabilem, cum tamen certò proba-

bilem utramque statuatur; unde non omne probabile liberat à peccato, sed verè ac certò probabile. Deinde idem argumentum contra probabiliorē partem retorqueri potest; nulla est enim ferè probabilior, quæ à nonnullis aut æquè, aut minùs probabilis non reputetur; igitur nec ipsa etiam probabilior eximit peccato, si opposita tutior est; quo argumento Baro censet, etiam in concursu probabilioris, minùs probabilem tutiorem eligendam esse: quod autem dicit Cornejus ab auctore citatus, nullum ferè contractum civilem esse, in quo non sit opus damnans eum ut illicitum; ita est, non tamen damnat illum ut improbatum; imò nec absolutè ut illicitum in praxi, sed tantum speculative & conditionate, nimirum si est usurarius, est illicitus: nec enim ex hoc antecedente *contractus est probabiliter usurarius*, sequitur *absolutè, ergo est probabiliter illicitus*, nempe ut jam monui supra, illicitum & peccatum inducit praxim: ergo si praxis, vel usus est probabiliter illicitus, certò licitus adstrui non potest; cum tamen ex eo, quod certò probabile sit, non esse usurarium, certum sit illius usum licitum esse; unde fallitur auctor num. 25. ubi dicit à nobis concedi eundem contractum, quo ad praxim licitum & illicitum esse probabiliter: quis hoc dicat? nisi enim certò licitus sit, certò illicitus est, uti ex principiis supra traditis explicuimus; falsum est etiam, quod dicit, à nobis concedi; nimirum in omnibus casibus reperiri semper probabile sufficiens ad honestè operandum, quod falsissimum est: nempe certò tantum ac verè probabile ad hoc sufficit, & nullum aliud, nimirum incertum & dubium, certò autem probabile, ibi non est ubi utraque pars certò probabilis non est; unde fugimus illud absurdum, quod nobis immeritò imponit: nam reverà ut definimus, utramque partem certò probabilem esse, multa prius disquirenda sunt & discutienda; dictamen autem conscientie à libero voluntatis arbitrio non pendet, cum nullum esse queat in materia probabili, nisi certo probabilem esse, constet, stante autem utraque certò probabili, necessariò ac certò iudico, utrum utriusque licitum & tutum esse; igitur licet volumus hujus, vel illius usum eligere possit, prout sibi placebit, non tamen hoc vel illud dictamen imperat, sed hæc ut mitissimè loquar auctor dissimulavit, in gratiam Mecænat. Quod autem August. retum & certam probabilitatem, ex qua dictamen certum necessario sequitur, refutaverit, iis argumentis, quibus contra Academicos disputavit, absque manifesto errore dici non potest; cum enim Academici nihil certum esse, dicerent, certam probabilitatem minimè adstruebant; igitur certam probabilitatem August. adversus Academicos refutandam minimè incepit, ne dum re ipsa refutavit; sed tantum incertam, creperam, & dubiam illam, qua probabile censetur quidquid alicui probabile videbatur. Facillimè igitur illi qui nobis Academicorum insaniam, & impietatem affingunt; nos iis potiore jure longè majora non quidem affingere, sed merito exprobrari possemus; sed parcimus, ne recriminari videamur.

51. PITHANOPH. Addi fortè posset, August. scripsisse, antequam sacro fonte cinctus fuisset; decebat enim eo tempore Rhetoricam, nedum sacris & divinis literis instructus erat; unde non ideò difficile foret, Augustini argumentum solvere, quia non est dubium, quin Academici nonnulla admittirent rata & fixa; verbi gratia, illud, nulli rei esse assentiendum; hoc enim ipsi profitebantur; item illud, modo quis iustitiner assensum, iis tamen officio defungi

tum probabiliter, seu speculative, uti appellare soleo; cum vel ipsi auctores, qui eam damnare non audent, ad praxim reduci possent, sine multo periculo; sed ut dixi, in exemplis non requiritur veritas; unde dato, quod hæc opinio, *cambium recursa non est usurarium*, sit verè ac certò probabilis, prædicta propositio *cambium recursa est licitum*, omnino certa non verò probabilis tantum dicenda est, ut jam indicavi supra; nempe illud prædicatum *licitum*, involuit usum & praxim; quasi dicerem illud, quod absque peccato ad praxim & usum reduci potest, unde ad iudicium practicum pertinet, non speculativum prævium; quare ex alio capite castigandus est memoratus syllogismus, nimirum, quia secunda præmissa, ista videlicet, *cambium recursa est licitum*, debet esse ipsamet conclusio syllogismi iudicii practici, seu dictaminis, cum sit ipsummet dictamen, seu iudicium practicum, quo certò iudico, abesse peccatum ab usu dicti cambii; immo conclusio illa, ergo possum illud cambium facere, in minorem illam resolvitur; nam subintelligitur semper *licite facere*; ac proinde duæ istæ propositiones *possum licite facere hoc cambium*, vel *possum absque peccato uti hoc cambium*, vel *cambium illud ad usum absque peccato reduci potest*, & ista illud *cambium est licitum*, vel *ad usum absque peccato reduci potest*, sunt prorsus eadem, & idem sonant; prima verò præmissa est identica, nempe hæc, *possum facere*, quidquid licitum est; quæ resolvitur in hanc, *licitum est*, quidquid licitum est; vel in hanc, *absque peccato fieri potest*, quidquid absque peccato fieri potest; unde conitar, esse identicam.

55. PITHANOPH. Nos verò huiusmodi vitii minimè laboramus; nempe ex certa probabilitate sequitur certa prudentia tum assensus opinionis, tum electionis, tum usus; sic autem formarem syllogismum; *usus opinionis certo probabilis est prudens; sed hæc opinio de cambio recursa est certò probabilis, igitur usus opinionis de cambio recursa est prudens*; si prudens, igitur absque peccato, licitus, & honestus. Prima præmissa est certa; si enim illius assensus prudens est, electionem illius prudentem, usum quoque illius prudentem esse, necesse est; ut non semel à nobis demonstratum est per intrinseca principia opinionis probabilis, quæ gravibus & rationalibus motivis nitur; id est, sufficientibus, ad prudentem assensum; minor etiam certa est; quia nullam opinionem probabilem, ad praxim nimirum, admittimus, quam certò probabilem esse, non conitet; ex duabus denique certis præmissis, certa sequitur conclusio; hæc verissima est totius huius controversiæ analysis, quam si auctor vel intellexisset, aut saltem non dissimulasset, de tota illa questione longè melius sensisset, nec multa hoc loco scripsisset, quæ cum veritate parum consentiunt, immo quæ vix à quoquam intelligi possunt; construe quæso & interpretare pauca hæc, quæ habet num. 2. pag. 193. electio, seu factio Cambii, secundum se, præscindit à licito, vel illicito; à cambio licito ponitur in specie liciti, vel illiciti, nec in ipsa electione, vel usu, ejusque specificatione, ad quam auctor toties recurrit, ullatenus laboramus, electio enim actus voluntatis est, cui præluere intellectum, necesse est, quid porro eligitur? ipsamet opinio; quæ tandem? certò probabilis, ac certò prudens, qualis reverà ab intellectu representatur; ex eo, quod iudicet opinionem illam verbis gratia de cambio recursa, certò probabilem esse, & assen-

sum, quem illius objecto præbet, esse prudentem; unde non mirum, si prædicta electio prudens dicitur, id est, in specie prudentis electionis constituitur; idem dico de usu, seu praxi; ut enim opinio illa, seu reductio illam ad praxim; qui usus etiam specificatur ab illdem; nempe praxis externa & electio interna sunt de eodem objecto; quid enim illud est, eligere talem opinionem nimirum objectivam, nam formalis eligi nequit, nec reduci ad usum, vel praxim, cum sit ipsemet actus intellectus opinativus; nihil certè aliud, nisi velle illa uti, vel illam reducere ad praxim; quid vero illud, uti opinione, seu reducere opinionem ad praxim? nihil certè, nisi actionem illam externam ponere, qua opinio illa objectiva cambio recursa practici, ut ita loquar, vel celebrari, aut exerceri dicitur; cum autem per iudicium practicum certò iudicem, electionem illam prudentem esse, usum item prudentem, ac proinde à peccato immunem, quod iudicium, seu dictamen ex certis deduci, supra docuimus, inde specificatur illa electio, & ponitur in specie electionis honestæ; item assensus, in specie usus honesti, idque certò, non quidem totaliter & adæquatè ab objecto remoto electionis, vel proximo opinionis, nimirum ab eo quod est, *cambium non esse usurarium*, quod est tantum probabilis, sed ab eodem, prout certa probabilitate & certa prudentia vestitur, ac per iudicium practicum, et certis deductum, voluntati, ad electionem & usum, applicatur, unde his positis, non potest electio & praxis non esse prudentes.

56. ANTIM. Rectè omnino; inde autem extrahit occasionem capasse auctorem, manifestum est; quod statuatur, à nobis tantum admitti honestatem probabilem objecti probabilis, & quod prædicatum conclusionis, seu dictaminis, ad prædicatum opinionis, seu iudicii speculativi prævii, seu, quod idem est, assensus opinativi traducatur; in primo quippe luculenter fallitur; nempe honestatem certam esse, dicimus, objecti certò probabilis, verbis gratia, sit objectum illud, opinio scilicet objectiva certò probabilis, *cambium recursa non est usurarium*; dico honestatem illius certam esse, eodem proclat jure, quo dico illius probabilitatem & prudentiam certam; licet enim ita iudicem, non esse usurarium, ut tamen eam usurarium esse, non tamen propriè iudico ita honestum esse, ut formidem ne honestum non sit; unde illi mihi non probantur, qui dicunt, iudicium speculativum de honestate objecti esse probabile, certum verò iudicium practicum de eadem, quod meo iudicio satis efficaciter P. Vasquez refutavit; scio, circa idem objectum materiale, iudicium certum posse versari, & aliud tantum probabile, unum enim iudicium ab alio distinguitur ratione objecti formalis, seu motivi; nempe motivum certum ad iudicium certum movet, & motivum probabile ad iudicium probabile; an vero utrumque ad actum quasi mixtum, disputandum Theologis relinquimus, cum ad præsentem questionem non faciat: dato igitur, quod sit idem motivum utriusque iudicii, vel utrumque certum, vel utrumque probabile est; nec est quod aliquis dicat, probabile opponi tantum improbabili, non certo; nam reverà respectu ejusdem opinionis adæquatè sumptæ, id est, tam secundum objectum, quam motivum, utrique opponitur, id est, sunt termini repugnantes; ita ut ex assertione unius, sequatur negatio aliorum; ex hoc enim quod iudicium sit probabile, sequitur idem certum non esse, nec etiam improbabile; respectu ve-

esse, necesse est; si una est certa, altera est impro-
babilis. Itaque ut ad questionem redeam, his ob-
iectis, quae quia nonnulli vel ignorant, vel
securum sibi fingunt, non mirum est, si ad erran-
tem proclives sint; iudicium de honestate objecti
quoniam verè ac certò probabilis certum est, non
probabile; est enim iudicium illud practicum, quo
prudentem, usum opinionis esse prudentem, honestum,
prudentem, usum, inquam, id est, praxim, vel
actionem ipsam; id est, ipsam contractum, seu cam-
bium celebrationem, &c. id est cambium ipsum, quod
in tali praxi, contractu, actione humana consistit:
per quod modum sit hæc opinio, certò probabilis, votum
dubium non tenet, licet hoc iudicium sit tantum
probabile, est tamen certò prudens; ex quo certò
iudicium, me non peccare, dum eligo hanc opinionem;
id est, dum votum illud dubium non impleo; alte-
rum verò, in quo errat hic auctor, cum multis aliis,
aut certe inde errandi occasionem captavit, illud
est, quod scilicet, prædicatum iudicii practici ad
prædicatum praxi speculativi traducat; nempe
esse honestum contractum, seu honestam actionem
illum humanam, id est, à peccato immunem, est
objectum iudicii practici; licet enim certò iudico, me
non peccare, dum illum contractum in eo; id est,
contractum illum à peccato immunem esse, vel quod
idem est, honestum; igitur est prædicatum iudicii
practici; objectum verò speculativi probabilis, est,
quod non sit contractus usurarius, vel iniustus, vel
cambium licitum, aut palliatum; quod tamen pruden-
ter iudico, quantumvis probabiliter; ita ta-
men, incertum sit, tum probabile, tum prudens
est.

77. PITHANOPH. Quod tandem subdit auctor,
centum viginti illam probabilitatis ad rem non pertine-
re, falsissimum est; nempe ex certa probabilitate
opinionis sequitur certa prudentia assensus, ele-
ctio & usus; nec illa certitudo refertur tantum
ad materiam probabilem, verbi gratia ad cambium
necesse, ut dicit auctor, nec ad formalis assensus
valentiam, quo, quis experitur, se assentiri, sed
ad ipsam opinionem objectivam; in qua tale præ-
dicatum tali subjecto inest; verbi gratia quod cam-
bium recurre non sit usurarium, ita ut usuram ab
illam abesse, probabiliter, id est, ex gravibus
humana libus motivis dici ac censeri possit; unde
humana libus propositum, probabile est, cambium recur-
rentem sit usurarium, certa est, & hæc cambium re-
currentem sit usurarium, est certò probabilis, id est, gra-
vibus & rationabilibus certò nititur, igitur assensus
certò prudens; electio certè prudens, usus certò
prudens.

78. ANTIM. Sed, inquit, si certum est, esse pro-
babile, certum est esse cum formidine con-
iunctum, ac proinde incertum; id est, citra certitudi-
nem esse, igitur incertum, cambium illud esse li-
citum, quod quàm absurdum est, inquit, nemo
namer.

79. PITHANOPH. Si dixisset, ergo; incertum,
cambium non esse usurarium, recta esset conclusio;
nec quilibet opinio citra certitudinem est; unde
licet certo constet, esse probabilem, cum tamen opi-
nio adhuc refert, illa profectò incerta est, non certa;
est, citra certitudinem; quod tamen non facit, ne
certum prudens sit assensus, ac proinde certò prudens
assensus, certò prudens usus; igitur certò licitus; igi-
tur non sequitur absurdum, ut ait auctor, quod ne-
mon videt; quia malè intulit ex eo, quod proba-
bile ac proinde incertum sit, cambium non esse usu-

rium, etiam incertum esse, quod sit licitum; id est,
quod nemo licet, seu absque peccato illo uti possit,
quod ex iis, quæ supra diximus manifestum sit: igitur
illa certitudo non est inutilis, nec impetinens,
ut ait, ad istam controversiam, in qua scilicet quæri-
mus, utrum, opinione verè ac certò probabili tan-
tum, non verò certa, quod implicat in adjecto, ut
ajunt, certitudinem scilicet cum assensu opinativo
esse conjunctam, de eodem objecto, & ex eodem
motivo; quando igitur opinionem probabilem ap-
pellamus, licet verè ac certò probabilem, semper ex-
cludimus certitudinem; quærimus igitur, utrum
opinione verè ac certò probabili licet, id est, absque
peccato uti possimus; ita ut certò iudicemus, à dicto
usu peccatum abesse; & respondemus, nos uti pos-
se; & nos certò iudicare, à dicto usu peccatum
abesse; quia ex certa probabilitate, sequitur prudens
assensus, prudens electio, prudens usus; an verò hæc
absurda, inutilia, impertinentia sint, docti & pruden-
tes viri iudicabunt.

60. ANTIM. Negabit fortè, assensum probabi-
lem esse prudentem; quia nemo prudenter id assentit,
in quo certò scit, se falli posse.

61. PITHANOPH. Motiva certò gravia & ratio-
nabilia, ad prudentem assensum intellectum mo-
vent, quamvis probabilem, & cum formidine; im-
prudenter quidem certum assensum elicere conare-
tur, cum materia & motiva id minimè patiantur,
prudenter tamen probabilem elicit, à voluntate sci-
licet, determinatus: in rebus humanis, contingen-
tibus scilicet, aliter fieri non potest; Dux exercitus
prudenter pugnam committit licet incertus sit victo-
ria, si ad hinc motiva gravia & rationabilia, quibus
pugnandum esse, persuadeatur; mercator item in-
certus lucri talem negotiationem instituit, quam
suadent graves & rationabiles causæ, & licet hic
lucro careat, ille victoria, non tamen imprudenter
egisse censetur, cum ab eventu prudentia non pen-
deat. Sed potiori iure quispiam assentitur opinioni
verè ac certò probabili, id est, ex gravibus & ratio-
nabilibus motivis, cum nullus sinister eventus ti-
mendus sit; quamvis enim alioquin falleretur in iu-
dicio illo speculativo; non tamen in practico, quod
certum est, ac proinde tuta semper erit conscientia,
nec unquam sinister eventus est.

62. ANTIM. Sed finem imponamus huic con-
gressui; nihil enim refutandum restat; quia in cap.
20. quod sequitur, quorundam argumenta confu-
tat, non verò nostra; in altera verò parte, impugnat
Illustrissimum Caramuelem, quem sine injuria de-
fendere non possumus; cum vir doctissimus, juxta
atque ingeniosissimus alieno patrocinio minimè in-
digeat.

63. PITHANOPH. Ita prorsus reliquum est, ut in
sequentibus congressibus Illustrissimi Prosperi Fag-
nani opusculum refellamus.

64. ANTIM. Hoc unum nobis restat, quod ubi
præstiterimus, unum quidpiam aliud suggeram; sed
omnia suo tempore & loco. Vale Pithanophile,
iustia diligenter dictum opusculum, ex quo reliqua
prodierunt, ut paratior advenias.

65. PITHANOPH. Faciam ut jubes, vale Antime;
quamprimum adero.
